

مقاله پژوهشی

جریان‌های احیایی منظر در باغ ایرانی

جستاری در باغ شازده

امین حبیبی

عضو هیئت علمی گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه شیراز، ایران.

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۶/۳۱

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۱/۲۷

تاریخ قرارگیری روی سایت: ۱۴۰۰/۰۱/۰۱

چکیده باغ ایرانی یکی از شاخص‌ترین کهن‌الگوهای معماری ایرانی است که حاصل بینش جریان‌محور انسان نسبت به محیط بوده است. باغ ایرانی نمونه‌ای فاخر از طراحی و توسعه احیایی است. اصطلاح «احیایی» فرایندی را تشریح می‌کند که در آن یک سیستم بازسازی، تجدید و یا احیا، منابع ذاتی خود را در برداشته و توسعه‌ای پایدار خلق می‌کند که به هم‌پیوندی نیازهای جامعه و طبیعت می‌انجامد، زیرا راهکارهای موجود در پایداری، تنها به بررسی وضعیت اکوسیستم‌ها در «زمان حال» می‌پردازد. این موضوع باعث شد تا «تفکر پایداری» از توجه به «بهبود گذشته» جا بماند. تئوری احیایی از دیدگاه‌های فلسفی مبتنی بر مفاهیم «بوم‌شناسانه» وام گرفته و با ریشه دواندن در سیستم‌های اجتماعی و محیطی، مجموعه‌ای گسترده از مفاهیم و رویکردها را هدایت می‌کند. باغ ایرانی «شبکه منحصربه‌فرد»، «چندلایه»، «متشکل از سیستم‌های زنده درون یک منطقه جغرافیایی» است که محصول تعامل پیچیده «زمان»، «کولوژی» و «فرهنگ» است. این پژوهش بر این فرض استوار است که باغ شازده مفهوم طراحی و توسعه احیایی را در بر دارد. در این راستا هدف مقاله ارزیابی میزان انطباق باغ شازده با چارچوب‌های تعریف‌شده توسعه احیایی است. بر این اساس چارچوب تحلیلی لنز به عنوان ابزاری تحلیلی-سنجشی با بهره‌گیری از کاربرگ‌های ارزیابی جهت سنجش و ارزیابی جریان‌های شکل‌دهنده توسعه احیایی، در شبکه‌ای چندلایه به نام باغ ایرانی به کار گرفته شده است. ارزیابی باغ شازده با چارچوب اجرایی لنز منجر به درک عمیق‌تری از شرایط زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی می‌شود. این واقعیت که اغلب مؤلفه‌های بنیادی موجود در جریان‌های احیایی باغ ایرانی سازنده هستند، به تأیید فرضیه ابتدایی در این پژوهش منجر شد. یافته‌های این پژوهش زمینه مناسبی برای تلاش‌های احتمالی آینده، جهت تمرکز بر جنبه‌های پایدار باغ ایرانی به عنوان یک الگوی احیایی قابل تکرار در فضاهای شهری است.

واژگان کلیدی | باغ ایرانی، باغ شازده کرمان، توسعه احیایی، چارچوب اجرایی لنز، توسعه پایدار، جریان‌های احیایی.

مصنوع چون کوشک و دیواره‌ها، بی‌کرانگی‌گزینش‌شده‌ای در منظر ایرانی شکل دهد که موجودیتی قدسی دارد، گویی زمین را به آسمان دوخته است (منصوری، ۱۳۸۴). ایرانیان از دیرباز باغ را نمادی از بهشت می‌پنداشتند و باغ ایرانی از همین الگو بهره برده (ویلیبر، ۱۳۴۸) و نمادی از هم‌پیوندی انسان و طبیعت است.

مقدمه | باغ ایرانی^۱ یکی از شاخص‌ترین کهن‌الگوهای معماری ایرانی است که حاصل بینش جریان‌محور انسان نسبت به محیط بوده است. این الگو توانسته با به نظم کشیدن عناصر طبیعی نظیر محورهای آب، درختان و گیاهان در کنار عناصری

** نویسنده مسئول: ۰۰۹۱۷۷۳۸۹۸۴۸: a_habibi@shirazu.ac.ir

راه‌حلی که امروزه ارائه شده، طراحی و توسعه احیایی مبتنی بر سیستم‌های زنده است. یک سیستم طبیعی نه تنها سعی در حفظ خود دارد، بلکه هدفش رسیدن به حداکثر بهره‌وری است. بنابراین انسان باید تلاش کند تا با محیط هماهنگی داشته باشد تا مشارکت‌های خلاقانه در سیستم اجتماعی-زیست محیطی محقق شود (Poher, 2012).

«جان لیل»^۴ برای اولین بار اصطلاح «احیایی» را به عنوان رویکردی در طراحی «مناظر شهری» معرفی کرد. طراحان به واسطه مفهوم «احیایی» می‌توانند اکوسیستم‌های از دست‌رفته را بازسازی کنند. در مقایسه دو تفکر «پایداری» و «احیایی»، تفکر «پایداری» با اتکا بر «فاکتورهای بوم‌شناختی» موجود، اقدام به طراحی می‌کند، در حالی که «تفکر احیایی» بر تغییر اکوسیستم‌های طبیعی، از گذشته تا امروز، توجه دارد. این موضوع ماهیت «فرایندی بودن» و «سیستماتیک بودن» را به تفکر احیایی می‌افزاید.

تئوری احیایی از دیدگاه‌های فلسفی مبتنی بر مفاهیم «بوم‌شناسانه» وام گرفته و با ریشه دواندن در سیستم‌های اجتماعی و محیطی، مجموعه‌ای گسترده از مفاهیم و رویکردها را هدایت می‌کند. این رویکرد از نظر جهان‌بینی نظری مبتنی بر چارچوب توسعه و نگرش سیستماتیک، و از نظر تحلیل کارکرد سیستم‌ها، روش‌ها و فرایندهایی مخصوص به خود دارد که برای تحقق بخشیدن به آنها از ابزارها و تکنیک‌هایی استفاده می‌کند.

در واقع توسعه و طراحی احیایی به دنبال پیداکردن میزان تخریب اکوسیستمی است که به واسطه توسعه محیط مصنوع بر محیط زیست وارد می‌شود. هدف از این روش، بازیابی ظرفیت اکوسیستم‌ها و ارائه «رویکردی سالم» است تا علاوه بر نیازهای انسانی، نیازهای مربوط به اکوسیستم و جوامع غیرانسانی را در کنار هم برآورده کند (Du Plessis, 2012). در این روش فضاها به عنوان بخشی از سیستم‌های بزرگتر، و به عنوان نقاطی در یک سیستم، در نظر گرفته می‌شوند (Zari, 2018).

«توسعه احیایی» تلفیقی از «پایداری»، «اکولوژی» و «طراحی» است. این رویکرد با تکیه بر یک «جهان‌بینی اکولوژیکی»، همزمان با درک مفاهیم اخیر در پایداری و محیط زیست، اهداف و روش‌شناسی‌های پایداری، مهارت‌های عملی، زندگی و سیستم‌های تجسمی را بهبود بخشیده و سطح بهداشتی، بهزیستی و خوشبختی را به مراتب بالاتر می‌برد (Gibbons, Cloutier, Coseo & Barakat, 2018).

طراحی احیایی بر اصول تکثیرشونده و اخلاقی طراحی اکولوژیک و همچنین تفکر سیستم‌های زنده تمرکز دارد. ما باید با طبیعت کار کنیم، نه اینکه با آن مبارزه کنیم. اینها رویکردهای مهمی برای طراحی احیایی هستند. توسعه احیایی محیط مصنوع را راهی برای دستیابی به سلامتی مطلوب

باغ ایرانی الگویی است فراتر از مفهوم پایداری که هدف بنیادین آن تأمین نیازهای نسل فعلی بدون آسیب‌رساندن به نیازهای آیندگان است (Brundtland, 1987). در واقع باغ ایرانی نمونه‌ای فاخر از طراحی و توسعه احیایی است. اصطلاح «احیایی»^۲ فرایندی را تشریح می‌کند که یک سیستم بازسازی، تجدید و یا احیا منابع ذاتی خود را در برداشته و توسعه‌ای پایدار خلق می‌کند که به هم‌پیوندی نیازهای جامعه و طبیعت می‌انجامد.

فراتر از پایداری: توسعه احیایی

مفهوم پایداری امروز با محدودیت‌های زیادی روبرو است و مشکل اصلی آن، عمدتاً به دلیل وسعت تعریف آن است. ما دقیقاً چه چیزی را می‌خواهیم حفظ کنیم؟ دنیایی زنده برای انسان‌ها و سایر موجودات؟ اقتصاد یا فرهنگ و اجتماع؟ از سوی دیگر انتقادهای زیادی درباره کاربرد، موفقیت و مطلوبیت پایداری مطرح شده است. دانشگاهیان، متخصصان محیطی و شرکت‌ها در حال درک این موضوع هستند که پایداری و چگونگی فهم آن، کافی نیست. آنها به دنبال فراتر از پایداری هستند تا بهترین راه‌حل را بیابند.

اگر بخواهیم واقعاً به ساخت پایدار برسیم، باید به دنبال شکوفایی باشیم و تلاش صرف برای حفظ وضع موجود نمی‌تواند سبب دستیابی به پایداری شود.

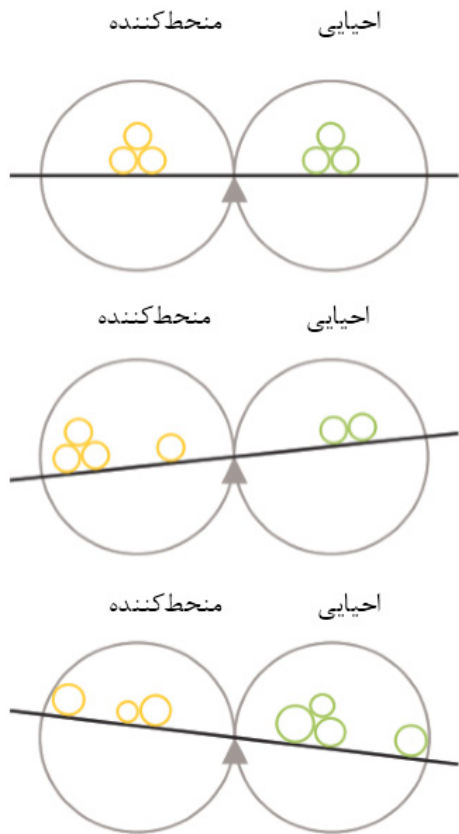
پایداری به اندازه کافی پیشرفت نکرده تا تضمین‌کننده ادامه دوام جامعه فراتر از نیمه قرن باشد. از این‌رو نیاز به طراحی احیاکننده ضروری می‌نماید. بیش از نیمی از کل نشر سوخت‌های فسیلی تاریخ بشریت از سال ۱۹۸۷ رخ داده‌اند، سالی که ایده پایداری با گزارش سازمان ملل با عنوان «آینده مشترک ما» وارد جریان اصلی شد. در واقع پایداری در جلوگیری از بدتر شدن بحران‌های زیست‌محیطی تأثیر بسزایی نداشته است. طبق تجزیه و تحلیل «بیل رید»^۳ هر چیزی کمتر از صد در صد پایدار، ناگزیر بخشی از یک چرخه رو به انحطاط و نزولی است. از این رو به‌کارگیری روش‌هایی برای طراحی محیط مصنوع برای ارائه یک چرخه رو به بالا و احیاکننده ضرورت می‌یابد (Pawlyn, 2019, 1).

بنابراین پس از سال‌ها بحث و پژوهش، متخصصان مبحث پایداری به این نتیجه رسیدند که «الگوهای کلاسیک پایداری» در بخش‌هایی با ضعف و نقصان مواجه است. به منظور حل این نارسایی‌ها و برطرف کردن کاستی‌ها، متخصصین با تکیه بر احیای صدمات قبلی صورت گرفته در ارتباطات اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی؛ دیدگاهی کل‌نگر و همه‌جانبه معرفی کردند.

راهکارهای موجود در پایداری، تنها به بررسی وضعیت اکوسیستم‌ها در «زمان حال» می‌پرداخت. این موضوع باعث شد تا «تفکر پایداری» از توجه به «بهبود گذشته» جا بماند.

منحصر به فرد خود را داشته و نموداری گرافیکی ارائه می‌دهد که به درک مفاهیم و ویژگی‌های سایت یاری می‌رساند. مدیریت و توسعه مستمر این چارچوب زیر نظر مؤسسه «کلیر»^۹ انجام می‌شود تا در نهایت به ابزاری تبدیل شود که کاربران را به سوی تصمیم‌گیری‌ها و اقدامات مناسب، زمینه‌ای و احیایی هدایت می‌کند (Plaut, Dunbar, Wackerman & Hodgins, 2012). براساس تصویر ۲ حرکت از اقدامات متداول تا دستیابی به یک سیستم احیایی، نیازمند تفکری سیستمی در سیاست‌گذاری تا برنامه‌ریزی و طراحی است. در این صورت سه جنبه اساسی برای کاتالیز کردن یک پروژه به سمت توسعه احیایی وجود دارد:

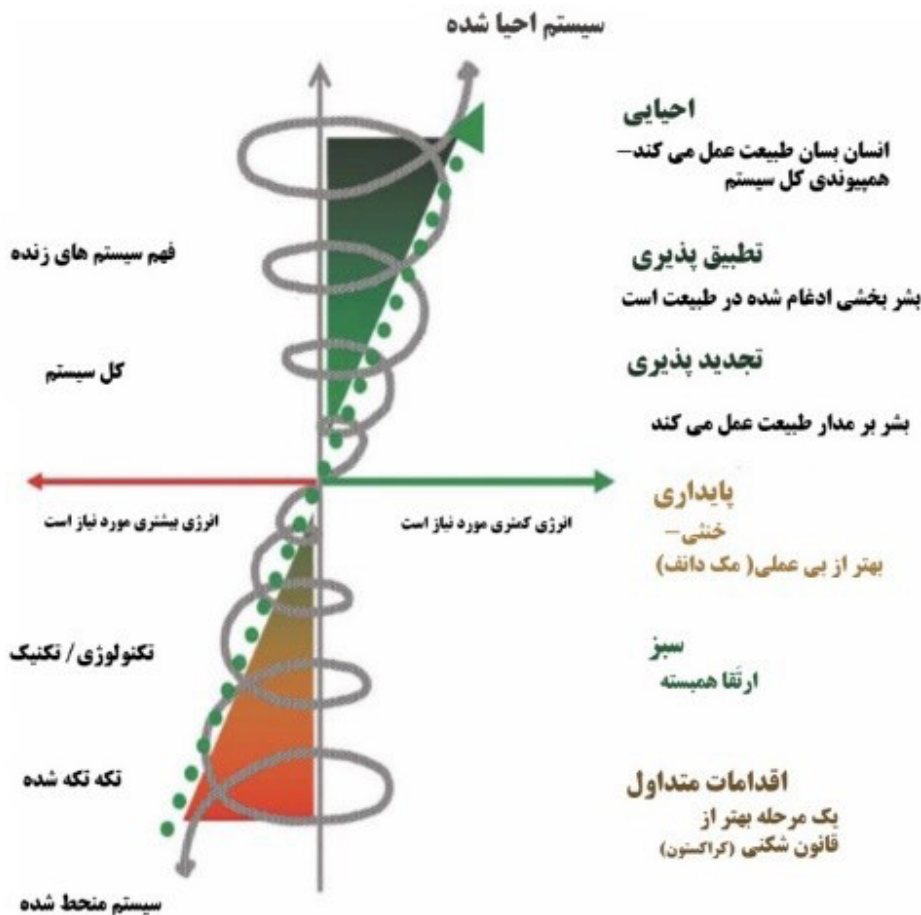
- درک الگوی برجسته مکان؛
 - تبدیل و کاربرد الگوها در دستورالعمل‌های طراحی؛
 - بازخورد مداوم فرایندی آگاهانه مشتمل بر یادگیری و مشارکت از طریق گفتگو و اقدام (Reed, 2007, 678).
- از آنجا که باغ ایرانی دارای ظرفیتی نهفته در ادراک الگوهای برجسته مکانی، امکان کاربردی کردن و قابل بازخورد گرفتن است، به نظر می‌رسد هر سه جنبه اساسی ذکر شده از سوی بیل رید برای کاتالیز کردن مداخلات محیطی را داشته باشد. از این رو این مقاله با انتخاب باغ شازده ماهان، به عنوان یکی از باغ‌های مهم ایرانی و ثبت‌شده جهانی، در تلاش است تا جریان‌های احیایی موجود در آن را شناسایی کرده و شبکه

تصویر ۱. توازن احیایی محیط. مأخذ: Lenses Overview Guide, 2018

می‌داند. بنابراین محیط مصنوع باید پویا و پاسخ‌گو باشد تا بتواند با گذشت زمان پیشرفت کند و از این طریق به تکامل مثبت و پیوسته برسد. از طریق توسعه احیایی انسان می‌تواند قابلیت‌های سیستم‌های زیست‌محیطی طبیعی را بازیابی و ایجاد کند. طراحی احیایی متمرکز بر این است که انسان‌ها، محیط مصنوع آنها و فرهنگ و جامعه، به‌طور کلی متعلق به اکوسیستم‌ها هستند. این سازمان به دنبال دستیابی به حداکثر پتانسیل سلامتی برای محیط زیست و انسان‌ها در سطح اجتماعی، جسمی، فرهنگی و اقتصادی است. به خودی خود اصطلاح احیایی بسیار با ارزش است، زیرا ویژگی‌های خودسازماندهی، خوددرمانی و خودتحول سیستم‌های زنده را پیشنهاد می‌کند (Poher, 2012).

توسعه احیایی فرایند ترویج ظرفیت و امکانات در افراد، جوامع و سایر سیستم‌های طبیعی به منظور بازسازی، تطبیق‌پذیری و پیشرفت است. توسعه احیایی در ارتباط با نگهداری وضع موجود یا الگوبرداری از چیزی که در گذشته بوده نیست، بلکه در ارتباط با سیستم‌ها و مکان‌هایی است که ظرفیت تکامل در جهت ارتقای سلامت و سرزندگی است. توسعه احیایی می‌تواند به عنوان فرایندی تسهیل‌کننده باشد. توسعه، باید نیازها و خواسته‌ها را در نظر گیرد، در غیر این صورت کاربردی نخواهد بود (Lenses Overview Guide, 2018, 4). این ایده را می‌توان با استفاده از مدل‌های پایه نشان داده شده در تصویر ۱ نشان داد. حلقه‌های نارنجی و سبز نشان‌دهنده نتایج نسبی منحط‌کننده و احیایی یک پروژه، یا تصمیمی برای مداخله محیطی هستند. به عنوان مثال، اگر تصمیم شما به‌طور مداوم بیشتر از آنچه ارزش افزوده داشته باشد اثری کاهنده داشته، پایه‌ها به سمت جریان منحط‌کننده می‌روند. از طرف دیگر، اگر پروژه به‌طور مداوم رفاه و سلامت را جریان‌سازی کند، آنگاه در سمت احیاکننده قرار خواهد گرفت. این الگوها به عنوان یک مدل ذهنی و روشی معنی‌دار برای درک پیامدهای اقدامات محیطی، به سمت بهتر یا بدتر شدن است (ibid., 5). در سال‌های اخیر ابزارها و چارچوب‌های اجرایی مختلفی جهت سنجش و ارزیابی محیطی مبتنی بر چارچوب احیایی توسط دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی مختلف تدوین شده است؛ از مهمترین این ابزارها می‌توان به ریجن^۵، لنز^۶، پرکینز ویل^۷ و اکوبالانس^۸ اشاره کرد. یکی از بهترین و کامل‌ترین این ابزارها، چارچوب تحلیل لنز است (Middleton, Habibi, Shankar & Ludwig, 2020). در این چارچوب، تمرکز بر «معیارهای توصیفی» به جای «معیارهای تجویزی» است و می‌تواند برای انواع پروژه‌ها در تمامی مقیاس‌ها مورد استفاده قرار بگیرد. چارچوب «لنز» سیستمی از لنزهای بهم‌پیوسته است که از طریق آنها می‌توان به بررسی جزئی بستر پروژه پرداخت. هر لنز عملکرد

تصویر ۲. دیاگرام خط سیر طراحی محیطی از مدل سبز به پایدار به احیایی. مأخذ: Reed, 2007, 676

شازده کرمان به عنوان نمونه موردی انتخاب شده و چارچوب تحلیلی لنز به عنوان ابزاری تحلیلی-سنجشی با بهره‌گیری از کاربرگ‌های ارزیابی جهت سنجش و ارزیابی جریان‌های شکل‌دهنده توسعه احیایی در شبکه‌ای چندلایه به نام باغ ایرانی به کار گرفته شده است.

روش‌شناسی پژوهش

همان‌طور که گفته شد، در این پژوهش از چارچوب تحلیلی لنز برای ارزیابی باغ ایرانی شازده استفاده می‌شود. این چارچوب متشکل از سه لنز: ۱- پایه، ۲- حیاتی و ۳- جریان‌محور است. لنز پایه (تصویر ۳) بر مبنای تحلیل جریان‌ها، به طراحان کمک می‌کند تا تبعات تصمیمات قبلی و یا فرایندهای آتی را در بستر طراحی شناخته و کمک می‌کند تا این مهم به تصمیم‌سازی بیانجامد. لنزهای «حیاتی» در ارتباط با سایر لنزها کار می‌کنند، درحالی‌که لنزهای جریان‌محور برای درک

مثبت احیایی آن را ترسیم کند تا بتواند به عنوان الگویی پایدار در قالبی نوین، قابل استاندارد و کاربردی باشد.

هدف و فرضیه تحقیق

هر مکانی دارای الگوهای تاریخی، فرهنگی، اکولوژیکی و اقتصادی خاص خود است. رویکردهای احیایی «الگوهای مکان» را به عنوان نقطه آغازین توسعه قبول کرده و در ادامه آن را ارتقا می‌دهند (Mang & Reed, 2012).

باغ ایرانی «شبکه منحصربه‌فرد»، «چندلایه»، «متشکل از سیستم‌های زنده درون یک منطقه جغرافیایی» است که محصول تعامل پیچیده «زمان»، «اکولوژی» و «فرهنگ» است. فرضیه این پژوهش این است که باغ ایرانی (در اینجا باغ شازده ماهان کرمان) مفهوم طراحی و توسعه احیایی را در بر دارد. در این راستا هدف مقاله ارزیابی میزان انطباق باغ ایرانی با چارچوب‌های تعریف‌شده توسعه احیایی است. از این رو، باغ

به همین دلیل به عنوان یک کهن‌الگو حتی در دوره معاصر قابلیت پذیرش بالایی در ترجیحات مردمی دارد (جدول ۲).

• اکوسیستم

براساس کاربرگ‌های لنز، چهار مؤلفه بنیادی ذیل جریان اکوسیستم در باغ ایرانی قابل بحث است: ۱- سازگاری در جهت تطبیق پذیری گیاهان، جانوران و جوامع انسانی و امکان شکوفایی بالا در اکوسیستم، ۲- بهره‌وری و سودمندی به لحاظ ظرفیت‌سازی و کاتالیزوری برای ایجاد جامعه انسانی و غیرانسانی خودکفا و سالم، ۳- تطبیق‌پذیری با محیط یا اقلیم مناطق مختلف و یا به لحاظ برگشت‌پذیری پس از سوانحی طبیعی چون سیل و رانش‌های زمین و ۴- گوناگونی و تنوع جوامع گیاهی و جانوری و نقش آنها در باغ ایرانی. باغ ایرانی

بررسی قرار می‌دهد. بررسی‌های تحلیلی نشان می‌دهد هر سه مؤلفه بنیادی در این چارچوب احیاکننده بوده و در باغ ایرانی قابل فهم و تحلیل هستند (جدول ۱).

• اجتماع (عمومیت‌پذیری)

سه مؤلفه بنیادی در جریان عمومیت‌پذیری باغ ایرانی مرتبط با تأثیر این جریان بر استفاده‌کنندگان از این فضا است: شناخت جامعه استفاده‌کننده، هم‌پیوندی ایشان با باغ ایرانی و دیدگاه آنها نسبت به این مفهوم، و مؤلفه سوم فرصت‌سازی و تولید فرهنگ عزت اجتماعی. تحلیل تطبیقی با پژوهش‌های صورت‌گرفته نشان می‌دهد تداوم سنت کشاورزی و تبدیل آن به نظامی هندسی و شکل‌گیری منظر به نام باغ ایرانی، در هر سه مؤلفه ظرفیت عمومیت‌پذیری در جامعه را داشته و

جدول ۱. ارزیابی کیفیت توسعه و طراحی احیایی جریان زیبایی باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی در باغ شازده ماهان
زیبایی اکولوژیکی	- شاخصه‌های بیوفیلیک در باغ ایرانی (خیاط مقدم، ایرانی بهبهانی و دارابی، ۱۳۹۶) - منظره‌پردازی با عناصر طبیعی (مصطفی‌زاده و انصاری، ۱۳۹۴) - زیبایی‌شناسی آب به عنوان نظامی اکولوژیک در باغ ایرانی (شاهچراغی، ۱۳۹۲) - زیبایی‌شناسی کهن الگوی باغ ایرانی به عنوان یک راه‌حل جایگزین برای نزدیک‌شدن به پایداری (مثنوی، محسنی مقدم و منصور، ۱۳۹۷)	احیاکننده - توجه به ریتم و تکرار و تقارن در باغ، هندسه کلی فضا و جانمایی‌ها، توجه به محور غالب باغ
دوره تاریخی	- اصالت وجودی در دوره‌های زمانی مختلف (منصور، ۱۳۹۸) - ماهیت تاریخی باغ ایرانی و تداوم از گذشته تاکنون (خیاط مقدم و همکاران، ۱۳۹۶)	احیاکننده - حفظ هویت شکلی و کارکردی این باغ در طول تاریخ
احساس و ادراک	- وجود نظام تمرکز حواس با ایجاد خلوت مطلوب - فرایند ادراک «گسست محیطی-پیوست معنایی» (شاهچراغی، ۱۳۸۸)	احیا کننده - ایجاد تصویر ذهنی مشترک در مخاطب در این باغ (آزمون و معینی، ۱۳۹۷)

جدول ۲. ارزیابی جریان اجتماع (عمومیت‌پذیری) در باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
شناخت جامعه استفاده‌کننده	- ظرفیت‌های باغ ایرانی در راستای ترغیب مردم و متخصصین به ایجاد فضاهای باز بیرونی متناسب با آن اغلب ناشناخته و یا با شناخت ناقصی همراه بوده است. این ظرفیت می‌تواند به صورت بالقوه وجود داشته باشد.	احیاکننده-پایدار - باغ شازده به عنوان نمونه‌ای اجتماعی در پذیرش افراد برای تعامل و هم‌پیوندی با طبیعت
هم‌پیوندی با جامعه	- نگرانی شهروندان نسبت به اهمیت حفظ سرمایه‌های طبیعی در محیط شهری و تأثیر آن بر جنبه‌های مختلف زندگی (مثنوی و همکاران، ۱۳۹۷)	پایدار-منحط‌کننده - به عنوان اثری تاریخی هم‌پیوندی نسبی دارد اما مشکل اصلی در عدم پیوند با بافت شهری و اجتماعی است
فرصت‌سازی در تولید فرهنگ عزت اجتماعی	- باغ ایرانی زبان فرهنگی ایرانیان در طول تاریخ (Goudarzi, ۲۰۱۷)	احیاکننده-پایدار - ایجاد تصویر ذهنی عمیق توسط باغ شازده در بازدیدکننده، نمادی از فرهنگ و هویت انسان ایرانی (مسعودی، ۱۳۸۸)

بنیادی جریان کاربری زمین و مستخرج از چارچوب اجرایی لنز هستند (جدول ۵).

• **مصالح**

سادگی و جذابیت و تطبیق پذیری با محیط، از مؤلفه‌های بنیادین جریان مصالح در باغ ایرانی هستند (جدول ۶).

• **سلامت و رفاه**

دو مؤلفه بنیادی شامل توازن فیزیکی، روحی و روانی، و شفاف بخشی در جریان احیایی سلامت و رفاه باغ ایرانی قابل بررسی هستند (جدول ۷).

• **آب**

آب به عنوان یکی از مهمترین جریان‌های احیایی باغ ایرانی است و دو مؤلفه بنیادی کیفیت و کمیت آب و کیفیت ساخت مکان، میزان دسترسی به آب و توازن اکولوژیکی در این جریان قابل بررسی است (جدول ۸).

• **انرژی**

هرچند جریان انرژی با توجه به کارکرد باغ شازده به صورت مستقیم نمی‌تواند در زمره جریان‌های احیایی تلقی شود،

امکان گسترش و تطبیق پذیری گیاهان، جانوران و جوامع انسانی را در محیط ایجاد کرده است و امکان شکوفایی بالایی را برای اکوسیستم فراهم می‌کند. همان‌گونه که در تحلیل جدول ۳ دیده می‌شود، باغ شازده به لحاظ جریان اکوسیستم شرایطی پیچیده دارد، هرچند در جریان تطبیق پذیری اکوسیستم می‌تواند منحنی‌کننده باشد، اما در بُعد تنوع و گوناگونی می‌تواند بستری برای شکل‌گیری و حفظ گونه‌های مختلف جانوری و گیاهی باشد.

• **آموزش**

باغ ایرانی ذاتاً برای مباحث آموزش ساخته نشده اما با در نظر گرفتن مؤلفه‌های بنیادین، جریان آموزش دو مؤلفه اطلاعات و فرهنگ‌سازی و ارتباط فعال با محیط را در این جریان می‌توان متناسب با کارکرد باغ شازده دانست. براساس جریان‌های موجود می‌توان باغ شازده را نمونه‌ای احیایی-پایدار در شکل‌دادن به جریان آموزش دانست (جدول ۴).

• **کاربری زمین**

زمین طبیعی، زمین ساخته‌شده و زمین مثمر، سه مؤلفه

جدول ۳. تحلیل جریان اکوسیستم در باغ ایرانی. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
سازگاری	- کاربرد دائمی باغ‌های ایرانی به عنوان خرداقلیم خرم و عناصر سرسبز در منظر شهری (تقوایی، طاهباز و منقی پیشه، ۱۳۹۴) - نقش اساسی باغ ایرانی در تنظیم اکوسیستم محیط (گودرزی سروش، مخابرات امرئی، ۱۳۹۲)	احیاکننده-پایدار - تنظیم اکوسیستم حرارتی و آسایشی به واسطه وجود آب و درختان باغ و هندسه پیرامونی
بهره‌وری	- افزایش کارایی، سوددهی و خودکفایی منظر در باغ ایرانی (خلیل‌نژاد و توبیاس، ۱۳۹۴)	احیاکننده - وجود درختان میوه در باغ شازده
تطبیق پذیری	- باغ ایرانی در تنظیم با شرایط بوم، می‌تواند شرایطی پایدار ایجاد کند (Norouzian Pour, Motahari Rad & Motaghi Pische, 2012).	پایدار-منحنی‌کننده - تطبیق با توپوگرافی، عدم تطابق با محیط پیرامونی و امکان ایجاد مشکل در تأمین آب از عوامل منحنی‌کننده
تنوع و گوناگونی	- کاشت گونه‌های چندکاربردی در نظام طراحی باغ ایرانی (خلیل‌نژاد و توبیاس، ۱۳۹۴)	احیاکننده-پایدار - انواع گونه‌های درختی شامل تبریزی، سرو و درختان میوه

جدول ۴. تحلیل جریان آموزش در باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
اطلاعات و فرهنگ‌سازی	- نمایان شدن نحوه به‌کارگیری عناصر طبیعی در باغ ایرانی	احیاکننده-پایدار - استفاده از آب به عنوان نماد طبیعت - تنوع در به‌کارگیری درختان
ارتباط فعال با محیط	- باغ ایرانی الگویی مناسب از تعامل انسان و محیط	احیاکننده - تطبیق با شیب ۲۰ متری زمین - شکل‌دادن به محیطی مطلوب در دل کویر

جدول ۵. جریان کاربری زمین در باغ ایرانی. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
زمین طبیعی	- طراحی باغ براساس شرایط زمین و طبیعت موجود (زارعی و سلطانمردی، ۱۳۹۶)	احیاکننده - تطبیق با شیب ۲۰ متری زمین و شکل‌گیری باغ-تخت
زمین ساخته‌شده	- تداخل و آمیختگی کامل باغ و کوشک با یکدیگر - عدم تأثیر عامل زمان در تجربه ناظر، به دلیل مرکزی‌بودن توده معماری، منفردبودن آن و وضوح هندسه باغ (متدین و متدین، ۱۳۹۴)	احیاکننده-پایدار - حرکت محوری پلکانی از سردرورودی تا عمارت دو اشکوبه باغ
زمین مثمر	- وجود درختان مثمر با میوه‌هایی خوراکی حتی در باغ‌های حکومتی (شاهچراغی، ۱۳۹۲) - اختصاص بخش زیادی از کرت‌ها به درختان میوه به عنوان منظر مثمر در باغ ایرانی (خلیل نژاد و تویبیا، ۱۳۹۴)	احیاکننده - وجود درختان میوه در باغ شازده

جدول ۶. جریان مصالح در باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
سادگی و جذابیت	- استفاده از مصالح ساده و همخوان با فضا در باغ ایرانی (مهدی‌زاده سراج و نیکو گفتار، ۱۳۹۰)	احیاکننده
تطبیق‌پذیری	- استفاده از مصالح بوم‌آورد همچون کاشی، خشت و آجر در ساختار این عناصر مصنوع، نه‌تنها از نظر اقتصادی مقرون به صرفه بوده، بلکه این مصالح دارای ظرفیت حرارتی بالا و خاصیت تعویض و تجدیدپذیری نیز هستند (نخعی، انصاری و زندیه، ۱۳۹۵).	احیاکننده - استفاده از آجر و اندود به‌کاررفته در آن می‌تواند ظرفیت حرارتی لازم برای بنای کوشک را بالا برده و در تطبیق‌پذیری و بوم‌آوردی معماری نقشی مهم داشته باشد.

جدول ۷. جریان سلامت و رفاه در باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
توازن فیزیکی، روحی و روانی	- تمامی نظام‌های موجود در طراحی منظر طبیعی ایرانی، تأثیر مستقیم بر حواس پنجگانه انسان دارد و به طور همزمان تحریک حواس را تشدید می‌کند. نظام در نهایت به تمرکز حواس، کسب آرامش و ایجاد فرصتی برای تأمل در انسان منجر می‌شود (نیلی، نیلی و سلطان‌زاده، ۱۳۹۱).	احیاکننده - عوامل فیزیکی و طبیعی موجود در باغ شازده در ایجاد حرکت احساسی در مخاطبین بیش از ۵۰ درصد تأثیرگذار بوده است (آزمون و معینی، ۱۳۹۷).
شفابخشی	- باغ ایرانی با به‌کارگیری حس بینایی، شنوایی، بویایی و لامسه برای درک محیط پیرامون، انسان را در محیطی فارغ از هرگونه تنش و فشار عصبی قرار می‌دهد و حضور در فضایی سالم را برای او فراهم می‌کند (هاشمین، کاظمی و بمانیان، ۱۳۹۸).	احیاکننده - مهمترین عامل آرامش‌بخش، صدای آب به‌واسطه پلکانی‌بودن باغ و همچنین وجود سردر ورودی با کاشی‌کاری‌های خاص و عمارتی با رنگ سفید که سادگی و توازن با رنگ‌های محیطی را دوچندان می‌کند.

توسعه احیایی باغ شازده قابل بررسی هستند. باغ شازده با نگاهی اجتماعی-فرهنگی می‌تواند بنیانی قدرتمند در جذب گردشگر داشته باشد و نظام‌های اقتصادی مبتنی بر گردشگری را در سطح منطقه‌ای رهبری کند (جدول ۱۰).

• سازمان‌دهی

مؤلفه بنیادی انعطاف‌پذیری می‌تواند در جریان سازمان‌دهی به توسعه احیایی باغ ایرانی منجر شود. چنانکه باغ ایرانی به

اما بررسی سه مؤلفه بنیادی تولید، صرفه‌جویی و قابلیت سرمایه‌گذاری به صورت کلی بیان‌گر امکان‌پذیربودن تطبیق باغ ایرانی با این جریان مهم است. اما به‌طور کلی جریان انرژی در باغ شازده اغلب منحط‌کننده و غیر احیایی است (جدول ۹).

• اقتصاد

سه مؤلفه بنیادی منابع، کارکرد و ریسک سرمایه‌گذاری، در

جدول ۸. جریان آب در باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
کیفیت و کمیت حضور آب	- حوض، فواره، جوی، آبشار و پاشویه از عناصر اصلی تظاهر آب در باغ ایرانی (سلطانزاده و سلطانزاده، ۱۳۹۶) - جمع کردن تدریجی آب در حوض‌هایی بزرگ در باغ (شاردن، ۱۳۳۶)	احیاکننده - دارای دو استخر اصلی جمع‌آوری آب است.
آب و کیفیت ساخت مکان	- آب عنصری طبیعی و زیباشناسانه است که در خلق مکان باغ ایرانی متناسب با کیفیت مکان تغییر می‌کند (منصوری، ۱۳۹۸).	احیاکننده - حرکت پلکانی آب در باغ و در محور میانی، منظر آوایی منحصربه‌فردی در باغ شازده ایجاد کرده است.
میزان دسترسی به آب و توزان اکولوژیکی	- آب در اقلیم ایران کمیاب و با ارزش بود، معمار باغ‌ساز ترفندهای مختلفی به کار می‌بست تا ضمن صرفه‌جویی در مصرف آب، از توان زیبایی‌شناختی این عنصر به‌خوبی بهره بگیرد (زارعی و سلطانمرادی، ۱۳۹۶).	احیاکننده - استفاده از فئات تیگران در ارتفاعات کوه جوپار

جدول ۹. جریان انرژی در باغ ایرانی. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
میزان تولید	- باغ شازده و عناصر مصنوعی یا طبیعی موجود در آن، کارکرد فعالی در تولید انرژی ندارند و طبیعتاً کارکردی این‌چنین برای هویت باغ در نظر گرفته نشده است.	منحط‌کننده - باغ شازده تولیدی در جریان انرژی ندارد.
صرفه‌جویی	- ساختار هندسی، نظام کالبدی و عناصر شکل‌دهنده به این باغ‌ها توانسته است در تابستان، به‌خوبی خود را با اقلیم سازگار کند و وضعیتی در باغ به وجود آورد که کاهش دمای مؤثری نسبت به محیط پیرامون خود داشته باشد (تقوایی و همکاران، ۱۳۹۴).	پایدار - شرایط آسایش حرارتی محیطی در باغ شازده خرد اقلیم منحصربه‌فردی برای افراد به وجود می‌آورد، هرچند این شرایط مولد نیست و بنابراین نمی‌تواند احیایی تلقی شود.
قابلیت سرمایه‌گذاری انرژی	- امکان ساخت کوشک و بناهای موجود در باغ با قابلیت‌های فعال و غیرفعال تولید انرژی و جلوگیری از انتشار CO2 وجود دارد. به این ترتیب می‌تواند در شبکه‌ای فعال و احیایی به تولید انرژی و کاهش گازهای گلخانه‌ای بیانجامد.	منحط‌کننده - در حال حاضر باغ شازده چنین قابلیت‌هایی ندارد.

جدول ۱۰. جریان اقتصاد در باغ ایرانی. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجه احیایی
ریسک سرمایه‌گذاری	- باغ ایرانی مؤلفه‌ای اقتصادی و بسیار مهم در توسعه گردشگری داخلی و خارجی است که می‌تواند ریسک سرمایه‌گذاری حداقلی برای آینده رقم زند.	پایدار
کارکرد سرمایه	- توسعه نظام اجتماعی و ساختارهای فرهنگی معماری بومی را در بر دارد و می‌تواند اثرگذاری پیوسته و بلندمدتی در حوزه‌های کارآفرینی داشته باشد.	احیاکننده
منابع سرمایه	- سازمان‌های غیر دولتی و نهادهای مردم‌محور به عنوان حامیان اصلی توسعه باغ ایرانی در کنار سیاست‌گزاری‌های دولتی، می‌توانند ضامن تأمین سرمایه توسعه احیایی باغ ایرانی باشند.	پایدار

در جریان احیایی تاریخ و زمان در باغ ایرانی، و هر دو از مؤلفه‌های احیایی در چارچوب اجرایی لنز هستند. باغ شازده از نظر روایت‌های تاریخی قابلیت‌های احیاکننده دارد، زیرا قصه مکان را شکل داده و روایت‌گر بخش بزرگی از تاریخ باغ ایرانی است (جدول ۱۲).

عنوان الگویی با قابلیت جایگزینی در فضاهای عمومی و شهری مطرح می‌شود (جدول ۱۱).

• تاریخ و زمان

پیوستگی زمانی و روایت‌های تاریخی، دو مؤلفه بنیادی قابل تعریف

جدول ۱۱. جریان سازمان دهی و سیاست‌گذاری در باغ ایرانی. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجهٔ احیایی
انعطاف‌پذیری	- باغ ایرانی الگویی قابل انعطاف با امکان گسترش به جای پارک‌های شهری (حسینی و محمدزاده، ۱۳۹۳)	احیاکننده - شکل قابل تکرار باغ به لحاظ الگویی منحصربه‌فرد از باغ ایرانی در زمین‌های شیب‌دار.

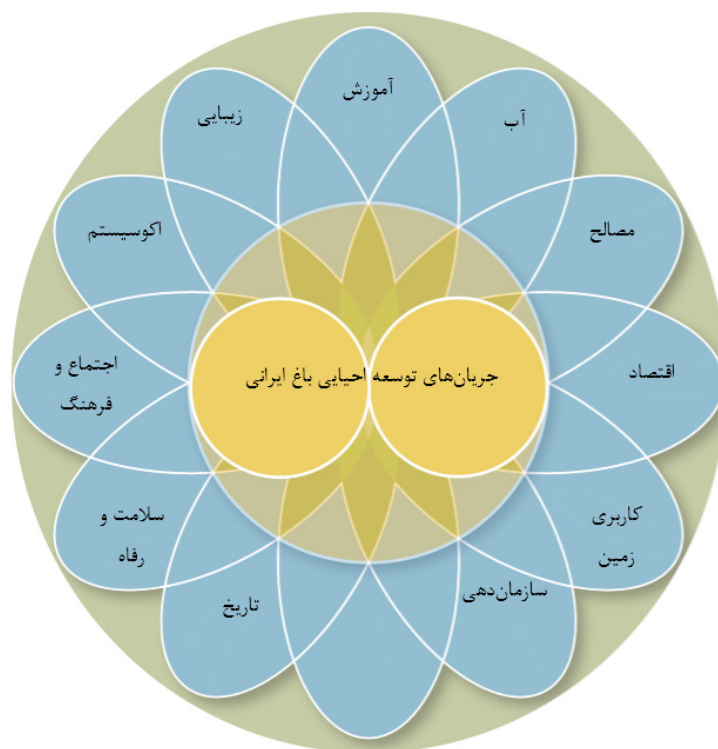
جدول ۱۲. جریان تاریخ و زمان در باغ ایرانی. مأخذ: نگارنده.

مؤلفه بنیادی	تفسیر کیفی	درجهٔ احیایی
پیوستگی زمانی	- باغ ایرانی خصلتی از روح ایرانی است که از زمان حضوری به زمان حضور دیگر، در پی فهم سازوکار عالم در مرتبهٔ دیگری حرکت کرده است و در پیوستگی تاریخی با فرهنگ و اقلیم سرزمینی است (شیبانی و هاشمی‌زادگان، ۱۳۹۵).	پایدار
روایت‌های تاریخی	- روایت‌گر بخش بزرگی از تاریخ باغ ایرانی است. روایت‌ها حاوی داستان‌هایی از منظر روزمره بوده و واقعیت‌های وجود و صوری باغ را شرح می‌دهد. این روایت‌ها قصهٔ مکان را تشکیل می‌دهند (Kashkooli, Mahya, Habibi & Sharif, 2018) و می‌توانند در ساخت احیایی توسعهٔ باغ ایرانی مؤثر باشند.	احیاکننده

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از بزرگترین چالش‌های موجود در این پژوهش نوین این بود که ابزارهای کیفی مانند لنز، نتایج را براساس ارزیابی پژوهشگران ارائه می‌دهند و بنابراین فقط تا حد محدودی قابل تعمیم هستند. برای جبران این کمبود احتمالی و دوری از سوء داوری احتمالی از طریق بحث فشرده در مورد همهٔ جنبه‌های موجود در باغ ایرانی با صاحب‌نظران و بررسی اسناد و مدارک معتبر، این مقاله سعی در ارزیابی جامع جریان‌های احیایی موجود در باغ شازده داشت. همین موضوع سبب شد یکی از مزایای این روش تحلیل مؤلفه‌های بنیادین چندوجهی آن باشد که تأثیر خطاهای قضاوت را کاهش می‌دهد. جزئیات بیشتر منجر به هم‌پوشانی مؤلفه‌های بنیادی و جریان‌های احیایی می‌شود. برخی افزودنی‌های ایجادشده سبب نزدیک شدن به هر جریان از زاویه‌های مختلف شده، و به بینش جدیدی در جریان‌های احیایی باغ ایرانی می‌انجامد. ارزیابی باغ شازده با چارچوب اجرایی لنز منجر به درک عمیق تری از شرایط زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی-فرهنگی می‌شود (تصویر ۴). این واقعیت که اغلب مؤلفه‌های بنیادی موجود در جریان‌های احیایی باغ ایرانی

سازنده هستند، به تأیید فرضیهٔ ابتدایی در این پژوهش منجر شد. یافته‌های این پژوهش زمینهٔ مناسبی برای تلاش‌های احتمالی آینده در جهت تمرکز بر جنبه‌های پایدار باغ ایرانی به عنوان یک الگوی احیایی قابل تکرار در فضاهای شهری است. باغ شازده در حال حاضر علاوه بر استقبال مناسبی که از سوی گردشگران داخلی و خارجی دارد، با اقبال شهروندان نیز همراه است، بنابراین، درحالی‌که یک منبع بالقوه اقتصادی برای شهرها و جوامع شهری-روستایی محسوب می‌شود، می‌تواند به ارتقای اکوسیستم شهری نیز بیانجامد. علی‌رغم اینکه چالش‌های جدید در جوامع شهری راه‌حل‌های جدیدی می‌طلبد، این پژوهش نشان می‌دهد که باغ شازده می‌تواند به عنوان یک رویکرد مستقل به انتقال دانش بین نسل‌ها از یک جامعهٔ سنتی به جامعه‌ای رو به توسعه منجر شده و استحکام ساختار اجتماعی را در پیوستگی فرهنگی متبلور سازد. در پایان باید اشاره کرد این پژوهش از جمله تلاش‌هایی است برای تحلیل منظم معماری و منظر بومی ایران از طریق بازآفرینی تفکر توسعه‌ای کهن‌الگویی به نام باغ ایرانی، و راهی برای ایجاد پایه‌های روش شناختی مطالعات و کاربردهای بیشتر فراهم می‌کند.

تصویر ۴. جریان‌های توسعه احیایی باغ شازده. مأخذ: نگارنده.

پی‌نوشت‌ها

۱. Persian Garden
۲. Regenerative
۳. Bill Reed
۴. John Tillman Lyle (1996)
۵. Regen
۶. LENSES: Living Environment: Nature, Social, Economy System
۷. Perkins+Will
۸. Eco Balance
۹. Clear: Center for Living Environments and Regeneration
۱۰. Focal Point

فهرست منابع

- آزمون، فیروزه و معینی، مهدیه. (۱۳۹۷). تحلیل کیفیت فضایی باغ شاهزاده ماهان براساس تئوری حرکت و ارزیابی تصویر ذهنی مخاطبان. پژوهش‌های معماری و محیط، ۱(۱)، ۲۷-۴۰.
- تقوایی، سیدحسین؛ طاهباز، منصوره و متقی پیشه، سمانه. (۱۳۹۴). نقش سایه در باغ ایرانی، بررسی شرایط آسایش اقلیمی در باغ جهان‌نما و باغ دلگشا. مطالعات معماری ایران، ۴(۷)، ۳۵-۵۶.
- حسینی، اکرم و محمدزاده، اکرم. (۱۳۹۳). بررسی چگونگی کاربست الگوی باغ ایرانی به‌مثابه فضای عمومی شهری، راهکاری جهت احیای باغ ایرانی با کاربرد تکنیک فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی AHP. نقش جهان، ۴(۳)، ۶۳-۷۳.
- حیدرنتاج، وحید. (۱۳۸۹). باغ ایرانی. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
- خلیل‌نژاد، سیدمحمدرضا و توبیاس، کای. (۱۳۹۵). بسترهای شکل‌گیری و ویژگی‌های منظر متمرکز در باغ ایرانی. باغ نظر، ۱۳(۳۸)، ۳-۱۶.
- خیاط مقدم، میترا سادات؛ ایرانی بهبهانی، هما و دارابی، حسن. (۱۳۹۶). باززنده‌سازی باغ نشاط شهر فیروزه براساس مستندات تاریخی و محیطی. پژوهش‌های باستان‌شناسی ایران، ۷(۱۵)، ۲۱۹-۲۳۸.
- زارعی، محمد ابراهیم و سلطانمرادی، زهره. (۱۳۹۶). آب در باغ ایرانی؛ بررسی معماری آب و ساختار آب‌رسانی در باغ چهلستون اصفهان. شهر ایرانی اسلامی، ۸(۳۰)، ۴۳-۵۶.
- سلطانزاده، حسین و سلطانزاده، علیرضا. (۱۳۹۶). اهمیت آب و عناصر آبی در باغ ایرانی. منظر، ۹(۳۸)، ۶-۱۹.
- شاردن، ژان. (۱۳۳۶). سیاحت‌نامه شاردن (ترجمه محمد عباسی). جلد ۲، ۴ و ۸، تهران: امیرکبیر.
- شاهچراغی، آزاده. (۱۳۸۸). تحلیل فرایند ادراک باغ ایرانی براساس نظریه

environment. *Building Research & Information*, 40(1), 7-22.

- Gibbons, L. V., Cloutier, S. A., Coseo, P. J. & Barakat, A. (2018). Regenerative development as an integrative paradigm and methodology for landscape sustainability. *Sustainability*, 10(6), 1910.
- Goudarzi, V. (2017). An analysis of Iranian Gardening since the beginning of the achaemenid dynasty to the end of the Pahlavi era. *Urban and Rural Management*, 16(48), 377-394.
- Kashkooli, A. M. S., Mahya, P., Habibi, A. & Sharif, H. R. (2018). *Developing of evolution analysis algorithms in regenerative design and decision-making; demonstrated through a case study in Shiraz, Iran*. Proceedings of the Creative Construction Conference, Ljubljana, Slovenia.
- *Lenses Overview Guide*. (2018). Retrieved October 10, 2020, from http://clearabundance.org/wp-content/uploads/2016/04/Final_LENSES-Overview-Guide_NonFacing.pdf.
- Mang, P. & Reed, B. (2012). Designing from place: A regenerative framework and methodology. *Building Research & Information*, 40(1), 23-38.
- Middleton, W., Habibi, A., Shankar, S. & Ludwig, F. (2020). Characterizing Regenerative Aspects of Living Root Bridges. *Sustainability*, 12(8), 3267.
- Pawlyn, M. (2019). *Biomimicry in Architecture*. London: Routledge.
- Plaut, J., Dunbar, B., Gotthelf, H. & Hes, D. (2016). Regenerative development through LENSES with a case study of Seacombe West. *Environment Design Guide*, 1-19.
- Plaut, J. M., Dunbar, B., Wackerman, A. & Hodgins, S. (2012). Regenerative design: the LENSES Framework for buildings and communities. *Building Research & Information*, 40(1), 112-122.
- Poher, A. (2012). *Regenerative Thinking – Development and Design for the Built Environment*. Aston University research project.
- Norouzian Pour, H., Motahari Rad, M. & Motaghi Pische, S. (2012). *Persian Gardens are sustainable gardens: Scrutinize the sustainability features in Persian gardens*. In *Archi-Cultural Translations through the Silk Road 2nd International Conference*, Nishinomiya, Japan: Mukogawa Women's University.
- Reed, B. (2007). Shifting from 'sustainability' to regeneration. *Building Research & Information*, 35(6), 674-680.
- Zari, M. P. (2018). *Regenerative Urban Design and Ecosystem Biomimicry*. Oxon: Routledge.

- روان‌شناسی بوم‌شناختی. هویت شهر، ۳(۵)، ۷۱-۸۴.
- شاهچراغی، آزاده. (۱۳۹۲). بعد پنهان باغ ایرانی. معماری و ساختمان، ۳۵(۳)، ۷۸-۸۳.
- شیبانی، مهدی و هاشمی‌زادگان، سیدامیر. (۱۳۹۵). باغ ایرانی، هستی نو شونده. *باغ نظر*، ۱۳(۴۵)، ۵-۱۲.
- گودرزی سروش، محمد مهدی و مختاباد امرئی، سیدمصطفی. (۱۳۹۲). نمادگرایی باغ ایرانی در دوره اسلامی. هویت شهر، ۷(۱۳)، ۵۵-۶۲.
- متدین، حشمت‌الله و متدین، رضا. (۱۳۹۴). معماری کوشک، کوشک‌های نُه قسمتی در باغ ایرانی. *منظر*، ۷(۳۳)، ۳۲-۳۹.
- مثنوی، محمدرضا؛ محسنی مقدم، مریم و منصور، سیدامیر. (۱۳۹۷). نقش زیباشناسی باغ ایرانی در پایداری اجتماعی پارک‌های معاصر تهران. *منظر*، ۱۰(۴۵)، ۶-۱۵.
- مسعودی، عباس. (۱۳۸۸). *بازشناسی باغ ایرانی- باغ شازده*. تهران: نشر فضا.
- مصطفی‌زاده، مصطفی و انصاری، مجتبی. (۱۳۹۴). *پاری د آزا: پژوهشی در سنت باغ‌سازی و منظرپردازی ایرانی*. تهران: گستره.
- منصور، سیدامیر. (۱۳۸۴). درآمدی بر زیبایی‌شناسی باغ ایرانی. *باغ نظر*، ۲(۳)، ۵۸-۶۳.
- منصور، مریم‌السادات. (۱۳۹۸). آب منشأ زیبایی در باغ ایرانی. *منظر*، ۱۱(۴۸)، ۳۲-۴۳.
- مهدیزاده سراج، فاطمه و نیکو گفتار، عاطفه. (۱۳۹۰). بررسی تطبیقی راهکارهای دستیابی به آسایش، آرامش و تفکر در باغ‌های سنتی ایران و ژاپن. *باغ نظر*، ۸(۱۷)، ۳۱-۴۲.
- نخعی، نسرين؛ انصاری، مجتبی و زندیه، مهدی. (۱۳۹۵). الگوی باززنده‌سازی منظر باغ‌های تاریخی ایران در مناطق گرم و خشک بر مبنای اصول خشک منظرسازی. *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۱۸(۳ و ۴)، ۲۸۹-۳۰۱.
- نیلی، رعنا؛ نیلی ریحانه و سلطانه‌زاده، حسین. (۱۳۹۱). چگونگی بازتاب شاخصه‌های مناظر شفابخش در الگوی منظر باغ ایرانی. *باغ نظر*، ۹(۲۳)، ۶۵-۷۴.
- ویلبر، دونالد نیوتن. (۱۳۴۸). *باغ‌های ایرانی و کوشک‌های آن* (ترجمه مهین‌دخت صبا). تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- هاشمین، سید ابوالفضل؛ کاظمی، احمد و بمانیان، محمدرضا. (۱۳۹۸). بررسی تأثیر باغ شفابخش بر سلامت روان بیماران با تأکید بر کاهش اضطراب. *علوم و تکنولوژی محیط زیست*، ۲۱(۱۲)، ۲۶۳-۲۷۶.
- Brundtland, G. H. (1987). *Our Common Future: Report of the 1987 World Commission on Environment and Development*. Oxford: Oxford University Press.
- Du Plessis, C. (2012). Towards a regenerative paradigm for the built

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the authors with publication rights granted to Manzar journal. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

نحوه ارجاع به این مقاله

حبیبی، امین. (۱۴۰۰). جریان‌های احیایی منظر در باغ ایرانی، جستاری در باغ شازده ماهان. *منظر*، ۱۳(۵۴)، ۶-۱۷.

DOI: 10.22034/MANZAR.2021.249358.2089

URL : http://www.manzar-sj.com/article_128060.html

